

A KIEGYZÉS MEGKÖTÉSE

I. A Bach-korszak vége:

1859-ben Ferenc József meneszteti Alexander Bach-ot a rossz gazdasági helyzet és az olaszokkal szembeni katonai vereség miatt (lásd: olasz egység).

1860. október: Októberi diploma, 1861. február: Februári pátens: ezekben Ferenc József kedvezményeket ad, de egy olyan Birodalmi Gyűlés felállítását tervezi, amelynek a többi országgyűlés alárendelt.

1861-re összehívja a magyar országgyűlést, ami elutasítja a Februári pátentst.

II. 1861. évi országgyűlés: két párt alakul ki

1. Felirati Párt: Deák Ferenc vezetése. A királynál feliratban kell elutasítani a Birodalmi Gyűlés felállítását. Ez azt jelenti, hogy elfogadják Ferenc Józsefet uralkodónak annak ellenére, hogy még nem koronázták meg magyar királynak.
2. Határozati Párt: Teleki László vezetése. Határozatban kell elutasítani a Birodalmi Gyűlést. Ez azt jelenti, hogy nem ismerik el Ferenc Józsefet uralkodónak.

A szavazáson 3 szavazattal a Felirati Párt győzött. Ez jelzi, hogy van igény a megegyezésre, de nem biztos a támogatása.

III. Deák Húsvéti cikke:

Az osztrákok a külpolitikai sikertelenségek, a magyarok pedig a passzív ellenállás kifulladására miatt hajlanak a megegyezésre.

1865: a Pesti Hírlapban Deák megjelenteti a Húsvéti cikket, amelyben hajlandó engedni a Habsburgoknak a hadügy, külügy és pénzügy területén. Cserébe kéri az alkotmányosság (Áprilisi törvények) bevezetését.

1866: Königrätz-nél vereséget szenvednek az osztrákok a poroszoktól (lásd: német egység).

1867: megszületik a Kiegyezés a magyarok és az osztrákok között.

IV. A kiegyezés megkötése:

- 1867. február: Andrassy Gyula Magyarország miniszterelnöke lesz
- 1867. június: megkoronázzák Ferenc Józsefet magyar királynak
- 1867. július: megszületik a kiegyezési törvény (1867. évi XII. tc.)

A KIEGYZÉS TARTALMA

Létrejön az Osztrák-Magyar Monarchia (OMM) az osztrákok és a magyarok megegyezésével.

Kétközpontú, dualista monarchia jön létre

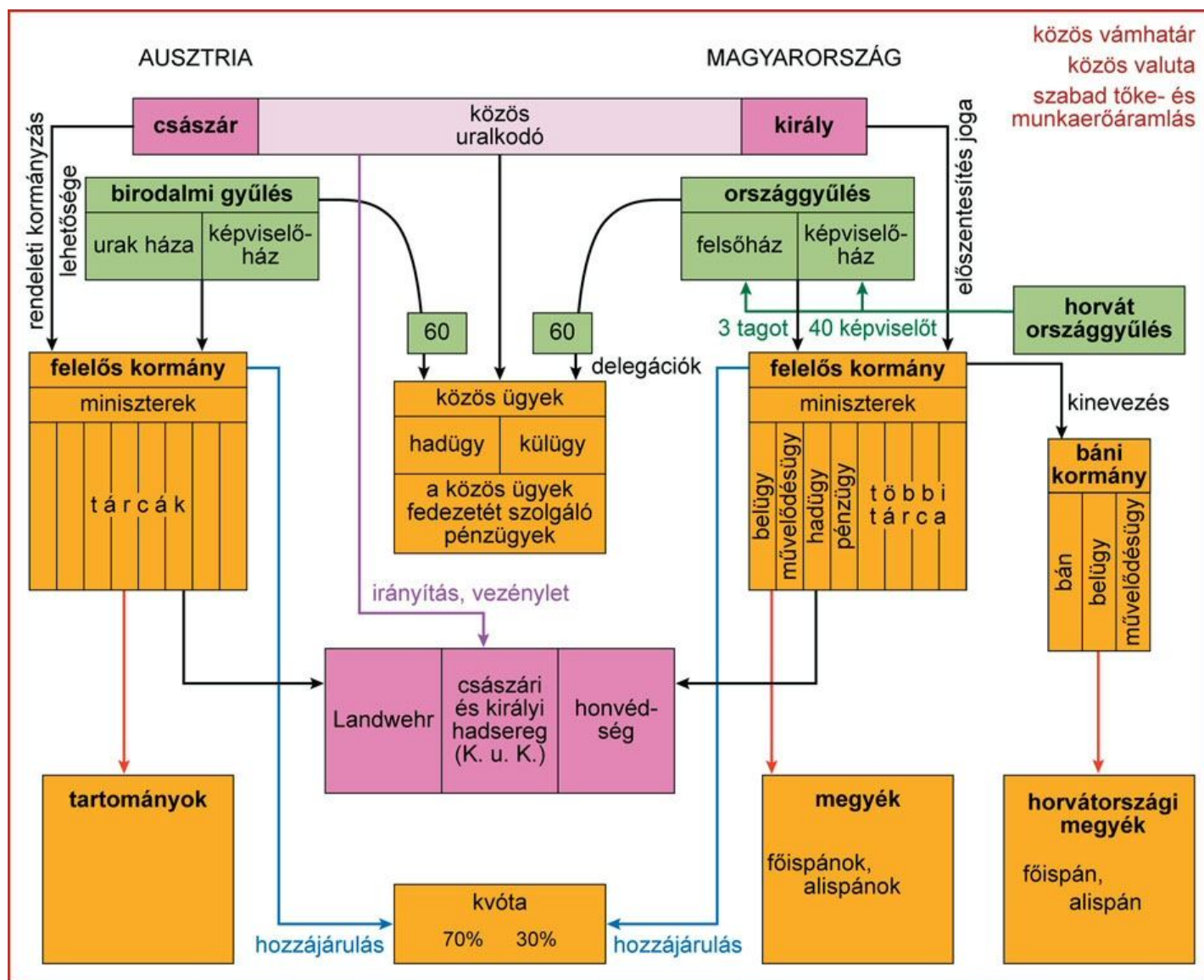
→ DUALIZMUS 1867-1914 között tartó időszakot jelöl.

A dualizmus államszervezete: (lásd következő oldal ábra):

- Ausztria és Magyarország a két központ, amelyeknek közös az uralkodójuk (Ferenc József)
- Országgyűlések:
 - *Ausztriában* Birodalmi Gyűlés: neki felelős az osztrák kormány
 - *Magyarországon* az országgyűlés működik: nem rendelték alá a Birodalmi Gyűlésnek; szintén működik a parlamentnek felelős kormány
 - *Horvát országgyűlés:* a nemzetiségek közül egyedül nekik van parlamentjük; tagjai közül 40 képviselő és 3 tag a magyar országgyűlésbe kerül
- Közös ügyek:
 - *Külügy*
 - *Hadügy:* a hadsereg felépítése
 - *Közös hadsereg:* K. u. K. (Kaiserlich und Königlich), császári és királyi hadsereg
 - *Landwehr:* az osztrák sereg
 - *Honvédség:* magyar hadsereg
 - *Pénzügy:* a külügy és a hadügy finanszírozására. Az aktuális gazdasági helyzetnek megfelelően az osztrákok és a magyarok fizetik. A kvóta Ausztria esetében 70%, Magyarországnak 30%.

Gazdasági kiegyezés:

A kiegyezéskor 10 évre kötik meg a magyarok és az osztrákok. Közös lesz a valuta, vámhatár, biztosítja a tőke és a munkaerő szabad áramlását a két terület között.

Dualizmus államszervezete

A DUALIZMUS POLITIKAI RENDSZERE

I. Pártviszonyok:

- 1861: Határozati és Felirati Párt voltak
- 1867:
 1. Deák-párt: Felirati Pártból alakult ki. Céljuk a dualista rendszer változtatás nélküli fenntartása.
 2. Balközép Párt: meg akarják szüntetni a közös ügyeket
 3. Függetlenségi-és '48-as Párt: teljes függetlenséget akarnak Magyarországnak
- 1874-1875: gazdasági válság miatt a belpolitikában is válság alakul ki.
 Következménye: egyesül Tisza Kálmán vezetésével a Deák-párt és a Balközép Párt egyesülnek Szabadelvű Párt néven

II. Tisza Kálmán miniszterelnöksége (1875-1890):

- Intézkedései:
 - Megyerendszer átalakítása, és a kiváltságos területek megszüntetése
 - Iparfejlesztés
 - Oktatás-és egészségügy fejlesztése: megteremti a polgári állam alapjait
 Oktatás fejlesztése Eötvös József nevéhez fűződik: bevezeti a tankötelezettséget.
 - A városokban rendőrséget, a falvakban csendőrséget szervez
- Bukása: véderő-vitában bukik meg
 Egy olyan törvényjavaslatot nyújtanak be a hadsereg átalakításával kapcsolatban, amellyel az ellenzés és a közvélemény nem értenek egyet. Tisza Kálmán az uralkodóval egyezik meg a törvényről, ezért saját pártján belül is elveszíti a támogatást, és lemond 1890-ben.

A DUALIZMUS GAZDASÁGA

I. Általános jellemzők:

A gazdaság fejlődik, amit segít az OMM létrejötte, mert:

- Megszűnik a kettős vámhatár
- Biztos piacot jelent a magyar termékeknek Ausztria
- Gazdasági és politikai stabilitás jött létre a kiegyezéssel

II. Mezőgazdaság:

- Tisza szabályozása és lecsapolások: újabb területeket tudnak művelés alá vonni, így 20 %-kal nő meg a szántóterületek aránya
- Gabonakonjunktúra: 1870-es évek elejéig nagy mennyiségben, jó áron lehetett értékesíteni a gabonát. Utána betört ez európai piacra az olcsó amerikai gabona, ezért nehezebbé vált a gazdasági helyzet. Magyarországot ez azért érintette kevésbé, mert védelmet jelentett a termékek számára az OMM piaca.
- Új eszközök: nagybirtokon általánossá válik a gépesítés és a vetésforgó. Kisbirtokon nem tudnak fejleszteni, és megmarad a kapás földművelés.
- Új növény-és állatfajták:
 - *Fejlődik a gyümölcs-és zöldségtermesztés*: a hegyvidéki szőlőinket teljesen kipusztítja az 1880-as évek elején a filoxéra járvány. Ezért a szőlőtermelést az Alföldre helyezik át (oka: itt a homok miatt nem tud pusztítani a filoxéra).
 - *Kapásnövények és ipari növények terjedése*: pl.: burgonya, cukorrépa, dohány
 - *Húsertések és tejelő szarvasmarhák* terjednek
- Fejlesztések: akadályt jelent a tőkehiány, ezért létrehozzák az OMGE-t (Országos Magyar Gazdasági Egyesület)

III. Ipar:

- Az ipari forradalomhoz kapcsolódó fejlesztések az 1890-es évektől terjednek. 1902-ben megalakult a GYOSZ (Gyáriparosok Országos Szövetsége), amelynek jelentős hatása volt a gazdaságpolitikára.
- Bányászat: szénbányászat fejlődik a leggyorsabban (szénre, mint nyersanyagra nagy szüksége van a gépiparnak). Ehhez kapcsolódó kohászat 3 nagy gyárban zajlik: pl.: Salgótarján-Rimamurányi Vasmű.
- Gépipar:
 - *Közlekedési eszközök gyártása*: a kiegyezés megkötése után felgyorsult a vasút fejlődése. Az első útvonalat 1846-ban Vác és Pest között adták át, majd hamarosan a Szolnok-Pest vonalat építették meg. Probléma a kiépítésben, hogy túlságosan főváros-központú a hálózat.
 - Vasúti eszközök gyártása: MÁVAG (Magyar Államvasúti Gépgyár) Magyar Vagon-és Gépgyár (Győr)
 - Hajógyártás: Óbudán; Ganz Danubius (itt készült el az egyetlen magyar hadihajó, a Szent István)
 - *Gőzgépek és mezőgazdasági gépek gyártása*
- Hadiipar: Weiss Manfréd Művek (először konzervgyártással foglalkozik, majd az ország legnagyobb hadiipari üzeme lett 5 000 alkalmazottal)
- Elektronika-és elektrotechnikai ipar:
 - Ganz Villamossági Művek európai jelentőségű gyár
 - Egyesült Villamossági-és Izzógyár Rt. Jelentős exportot termel
- Vegyipar:
 - Chinoín gyógyszergyár 1911-től működött
- Élelmiszer-és könnyűipar:
 - Élelmiszeripar: magyar ipar vezető, legfejlettebb ágazata. 1900-ig Budapest a világ legnagyobb malomipari központja volt. Gyorsan fejlődik a cukoripar, söripar és húsipar.
 - Könnyűipar: textil-, bőr-és cipőipar nem fejlett, az osztrák és a cseh import a meghatározó

IV. Hitelszervezet: kialakul a széleskörű bank-és hitelszervezet. 1870-es válság miatt meggyengülnek a bankok pozícióik, de utána a hazai megtakarítások és a külföldi tőke miatt megerősödnek.

Legfontosabb bankok: Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, Pesti Hazai Első Takarékpénztár, Magyar Általános Hitelbank.

BUDAPEST VILÁGVÁROSSÁ FEJLŐDÉSE

I. Budapest egyesítése:

1873-ban egyesült Pest, Buda és Óbuda (Pest: a kereskedelmi és ipari központ, Buda a közigazgatási központ, Óbudán folyik a mezőgazdaság; főleg szőlő és bor)

Megalakulása után Európa egyik leggyorsabban fejlődő városa (csak Berlin fejlődik nála gyorsabban). Pl. lakossága 1873-ban 260 000 fő, 1910-ben 900 000 fő volt.

II. Városfejlesztés:

- Fővárosi Közmunkák Tanácsa irányítja.
- 1896-ban tartják a Millenniumi ünnepeket (Honfoglalás 1000. évfordulója, amúgy 895-ben lett volna)
 - Városligetben országos kiállítás
 - Nagy építkezések: Hősök tere, Andrassy út, Földalatti vasút, vásárcsarnokok építése
 - Első filmvetítést megtartják a Royal szállodában
- Megindul a közművek építése: 1899-től gyakorlatilag egész Budapesten volt vezetékes víz; gázszolgáltatás fejlesztése; első utcai lámpák kiépítése

III. Városszerkezet: eltérő funkciójú negyedek alakulnak ki

1. Belváros: kereskedelmi –és bankközpontok, politikai intézmények
2. körülötte: lakóövezet (Sugárút villáiban gazdag polgárok élnek)
3. körülötte: pályaudvarok
4. gyárnegyedek
5. munkásnegyedek: város külső határán és azon kívül

IV. Legjelentősebb épületek:

- Országház: Steindl Imre tervezi
- Bazilika, Operaház: Ybl Miklós
- Szépművészeti, Iparművészeti és Néprajzi Múzeum építése
- Egységes stílusban (eklektika) épülnek a köz –és lakóépületek, így egységes városkép alakul ki

V. Közlekedés fejlesztése:

- Nyugati –és Keleti pályaudvar
- Városi közlekedésben fontos: sikló, fogaskerekű, villamoshálózat, földalatti
- Újabb hidak épülnek a Dunán: Margit híd, Ferenc József híd (Szabadság híd), Erzsébet híd
- Duna medrének szűkítése
- Nagykörút építése

TÁRSADALOM A DULAIZMUS KORÁBAN

I. Népesedés: 1800-as évek második felében a kolerajárványok okoznak kétszer népességcsökkenést, az 1880-as évektől folyamatos a népesség emelkedése. Ez az időszak Magyarországon a demográfiai robbanás kora.

Területi különbségek a népességnövekedésben: először a Felvidéken és a Dunántúlon indult meg (fejlettebbek).

Népességmozgás: a túlnépesedő területekről vándorolnak el

- Városok (főleg Budapest) felé
- Tengerentúlra vándorolnak ki (USA-ba kb. 1,2 millió fő)

II. Társadalom szerkezete:

- Torlódó társadalom: kettős szerkezet jellemzi. Egymás mellett és a régi (feudális) és az új (polgári) társadalom. Az egykori nemesség polgárosul: vállalkozók és értelmiségiek lesznek egyre többen. A polgárság számára pedig életmódbeli mintát jelent az arisztokrácia.
- Régi társadalmi rétegek:
 - *Nagybirtokosok:*

- Arisztokrácia: 2000 holdnál nagyobb földbirtokkal rendelkeznek. Jelentős a politikai szerepük. Gazdaságban ők a bankok és nagyvállalatok igazgatói. A többiektől teljesen eltérő életmódot folytatnak. (Pl.: Andrássy, Teleki, Batthyány család)
- Vagyonos középnemesség: 1000-2000 hold földjük van. Politikában is szerephez jutnak (pl.: Tisza Kálmán)
- *Középréteg:*
 - Polgárosodó nemesi középbirtokosok: birtokaikat tudják korszerűsíteni
 - Dzsenteri: elszegényedő középbirtokosok, akik az államigazgatásban, a hadsereg tisztikarában, egyházi pályán helyezkednek el. Jellemző rájuk az úrizáló életmód.
 - Birtokos parasztság: a gazdagabb birtokostól a bérmunkásként dolgozó törpebirtokosig sokféle anyagi/társadalmi helyzetben lévő paraszt tartozik ide.
- *Alsó réteg (szegény parasztság):*
 - Napszámosok, uradalmak, gazdag parasztok cselédei.
 - Kubikusok: nagy infrastrukturális beruházások földmunkásai.
 - Summások: 5-7 hónapos munkára szerződnek a mezőgazdaságban.
- Új társadalmi rétegek:
 - *Nagypolgárság:*
 - Régi magyar kereskedőcsaládok mellett nagy szerepet kapnak a külföldiek (ipari vállalkozásokban nagy az érdekeltségük) és a zsidók..
 - Patricius családok: Weiss, Deutsch, Chorin, Kornfeld, Ullmann)
 - *Középrétegek:*
 - Városi középpolgárság: kereskedők, üzem –és háztulajdonosok
 - Gyáarak, bankok szakemberei
 - Értelmiségiek egy része: orvosok, ügyvédek.
 - *Alsó rétegek:*
 - Szakmunkások: munkásság legképzettebb rétege. Szakegyleteket, szakszervezeteket hoznak létre.
 - Betanított és segédmunkások.

NEMZETISÉGEK A DUALIZMUS KORÁBAN

I. Horvát kiegészítés (1868. évi 30. tv.):

Elismeri a horvátokat politikai nemzetnek: horvát a hivatalos nyelv, megmarad az országgyűlésük, amely delegáltakat küld a magyar országgyűlésbe.

Ezzel olyan széleskörű jogokat kapnak, amire nincs példa a korabeli Európában.

II. Nemzetiségi törvény (1868. évi 44. tv.): Eötvös és Deák dolgozták ki

- Széleskörű nyelvhasználatot biztosít az oktatásban, közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban alsó – és középszinten. A törvény nem ad területi autonómiát, csak kulturális jogokat.
- Létre lehet hozni nemzetiségi egyesületeket
- Az egyetemeken lehet tanszékeket állítani a nemzetiségi nyelvek számára
- Probléma: a Birodalom népei számára ezek a jogok kevesek voltak

III. Nemzetiségi arányok:

- Nemzetiségek keverednek, egy területen több nemzetiség él egyszerre
- Magyarok a Kárpát-medence közepén, nemzetiségek a peremén élnek (kivétel: Székelyföld)
- Magyarok aránya 1850. évi 41,5 %-ról 1910-re 54,5 %-ra nő:

Okok:

- Nagyobb a természetes szaporodás, mint a nemzetiségeknél
- Kivándorlás a nemzetiségek körében gyakoribb
- Asszimiláció: természetes folyamat. Ritkán fordulnak elő erőszakos cselekmények. A folyamat a városokban erőteljesebb.
- Nemzetiségi politika:
 - Magyarok fenn akarják tartani a dualizmust, de a nemzetiségek egyre nagyobb önállóságot követelnek

- Nemzetiségek tevékenységét erősíti, hogy van saját államuk: románok, szerbek esetében.
- *Lex Apponyi (1907)*:
 - Magyarok próbálják bevezetni a magyar nyelv tanítását a nemzetiségi iskolákban, de nem érnek el eredményt
 - Ez az előzőhöz képest kevésbé szabadelvű nemzetiségpolitikát jelent, és megjelenik benne az asszimilációra való törekvés

ÉLETMÓD ÉS KULTÚRA

Technikai fejlődés következményeként jönnek létre nagy változások:

- Lényege a tömegessé válás!
- Tovább javulnak az életkörülmények: vezetékes ivóvíz kiépítése, vízöblítéses wc megjelenése; megszűnnek az éhínségek.

Életmód:

- Változik a szabadidő eltöltése:
 - Középosztály és az alkalmazottak száma nő, akik a fizetőképes keresletet jelentették a mozik és sportesemények számára
 - Szabadnapokon lehetőség van a kirándulásra, így fellendül a turizmus:
 - Ezt segíti a közlekedés fejlődése, amivel lerövidül az utazási idő
 - Szegényebbek belföldre, a gazdagabbak külföldre utaznak
 - Legkedveltebb célpontok: Adria, Alpok, Tátra
- Irodalmi élet: egyre több az érdeklődő; megjelenik az ifjúsági irodalom

A magyar tudomány néhány kiemelkedő személyisége:

TUDOMÁNY		
Találmány	Feltaláló	Találmány lényege, jelentősége
Öngerjesztő dinamó	1861, Jedlik Ányos	A világon először készített forgó villanymotort, majd feltalálta az első egyenáramot termelő, az önerősítés elvén működő dinamót.
Sorozatgyártásra alkalmas torpedó	1868, Luppis János	Fregattkapitány volt, sűrített levegővel meghajtott hajócsavarral mozgó torpedót építet és gyártott egy angol hajógyárossal
Kéregöntésű hengerekkel hengerszék	1874, Mechwart András	Ganz-gyár mérnöke, majd igazgatója volt: jobb minőségű lisztet lehetett őrölni, és a gépeknek hosszabb volt az élettartama
Pekározás	1876, Pekár Imre	Lisztminősítő eljárás
Telefonközpont	1879, Puskás Tivadar	Lehetővé válik a telefon széleskörű használata
Elektromos transzformátor	1885, Bláthy Ottó, Déry Miksa, Zipernowsky Károly	Lehetővé válik a villamosenergia nagy távolságra történő elszállítása, széleskörű alkalmazása
Porlasztó	1891, Bánki Donát, Csonka János	Robbanómotorok tüzelőanyagának porlasztással való egyenletesebb elkeverése a levegővel.
Eozin	1890-es évek, Zsolnay Vilmos, Warhi Vince	Az eozin különleges máz, amely a kerámiát színjátésszóvá, fémcsillogóvá teszi
Gravitációs inga	1902, Eötvös Loránd	Gravitáció térbeli változásait mutatja ki
Wolframszálas izzó	1904, Jusztszák Sándor, Hanaman Ferenc	Négyszer jobb hatásfokú, mint a szénszálas izzó

POLITIKAI ÉLET AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ELŐTT

I. Új pártok:

- 1890: megalakul a Magyarországi Szociáldemokrata Párt
 - Céljuk rövidtávon bevezetni az általános és titkos választójogot
 - Munkások életkörülményeit akarják javítani
 - Bázisát a szakszervezetek és a munkások jelentették
- 1895: Katolikus Néppárt:
 - Egyházpolitikai reformokat akarnak bevezetni
 - Mezőgazdasági dolgozók és munkások számára is fogalmazznak meg követeléseket
 - Vezető alakja: Prohászka Ottokár
- 1904: Nemzeti Párt

II. Obstrukció:

- Parlament döntésének elhalasztását célzó eljárás: hosszú beszédekkel akadályozták a szavazás az ellenzékiek
- Az obstrukció miatt a kormányfő, Széll Kálmán lemond, helyette az uralkodó Tisza Istvánt nevezi ki miniszterelnöknek
 - 1904. november 18-án a Szabadelvű Párt képviselői közfelkiáltással elfogadják a házszabály módosítását, így nem lesz lehetőség az obstrukcióra (zsebkendőszavazás: a házelnök a zsebkendőjével adott jelt a szavazásra)
 - Az ellenzék válaszul összetörte a berendezést
 - A király erre felosztatja az országgyűlést és új szavazást ír ki

III. Koalíció:

1905: a választásokon a kiegyezést bíráló ellenzékiek koalíciója győz.

1910: Tisza István lesz újra a miniszterelnök:

- A balkáni háborúk miatt fejleszti és növeli az ország hadseregét
- Meg akarja oldani a nemzetiségi kérdést, de nem tud sikereket elérni